

ривалися окремі господарські явища, факти і події, але поступово господарська сфера суспільства почала визначатися не історичним, а економіко-теоретичним змістом.

З точки зору об'єкту, історико-економічні дослідження почали охоплювати майже усі питання господарського розвитку суспільства.

По-перше, розглядаються усі типи «ринків»: товарів/послуг, праці, капіталу/грошей та ін., як на макро-, так і на мікрорівні. Значне місце займає «галузева» проблематика (аграрна історія, історія промисловості, торгівлі, грошей та фінансів).

По друге, вивчаються типи «економічних суб'єктів»: домогосподарства, фірми, держава, фінансові посередники, зовнішньоекономічні суб'єкти. Значна роль приділяється інституційним аспектам економічної теорії.

Отже, теоретична реконструкція смислу історико-економічних знань надає можливість у процесі оцінювання знань студентів визначати їх можливість встановлювати зв'язки з іншими галузями знань, які вивчаються в університеті, що сприятиме вичерпному розумінню реальності.

Лаврененко В. В., канд. екон. наук, доцент,
Тонюк М. О., канд. екон. наук, старш. викл.,
Литюга Ю. В., канд. екон. наук, асистент.
кафедра економіки підприємств

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

Орієнтація сучасної освіти на західноєвропейські зразки спрямована на формування неповторної, унікальної, творчої особистості, яка б упродовж усього життя навчалась, уміла використовувати свої знання та приносила користь собі та суспільству. Таким чином, необхідно щоб теоретичні знання, одержані студентом взагалі, та з дисципліни «Економіка підприємства» зокрема, не існували самі по собі, а максимально повно використовувалися в його практичній діяльності. Сьогодні кількість інформації з економіки підприємства стала настільки величезною, що вона не може бути засвоєна за досить короткий термін навчання, якщо її не упорядкувати на принципово нових засадах:

І. Підвищення системності, загальності і функціонованості основних понять курсу економіки підприємства в процесі навчання.

II. Інтенсифікації процесу формування системи економічних знань та особистості студентів.

III. Активізації і самоорганізації діяльності студентів в умовах посилення співробітництва з викладачем і один з одним.

Найважливішою умовою успішного підвищення якості навчального процесу є цілеспрямований і спеціально організований розвиток пізнавальної діяльності і самостійності студентів.

Для вдосконалення організації і методичного забезпечення самостійної роботи студента (СРС), методика завдань повинна відповідати наступним вимогам:

1. Завдання для СРС мають бути диференційовані, тому що рівень знань, умінь та навичок, теоретична готовність до виконання різних видів робіт, а також досвід самостійної діяльності у студентів різний.

2. Завдання мають враховувати досягнутий рівень умінь та навичок творчого використання засвоєних знань у різноманітних ситуаціях (внутрішніх і міжпредметних, прикладних та професійних).

3. У завданнях мають знайти своє відображення основні ідеї розвиваючого навчання, інтеграційні процеси тощо.

Відомо, що однією з найважливіших передумов ефективної самостійної роботи студентів є чітко налагоджений контроль за її виконанням. Він сприяє поглибленому вивченню предмета, створює широкі можливості використання зворотного зв'язку для подальшого вдосконалення організації цієї роботи і методики викладання економіки підприємства. Найбільш дієвими та поширеними є наступні методи підсумкового та поточного контролю знань студентів:

1. Поточне опитування. Проводиться постійно протягом семестру. Мета — установити готовність студентів до засвоєння наступного матеріалу, виконання лабораторних та практичних завдань тощо.

2. Контроль виконання домашніх завдань. Мета — перевірка загального рівня засвоєння студентами знань та коректування подальшої роботи викладача під час вивчення даного розділу або курсу. Проводиться постійно протягом семестра.

3. Експрес-контроль. Проводиться постійно на лекціях протягом усього семестру. Цей засіб контролю має низку переваг у порівнянні з іншими формами контролю за самостійною роботою студентів. По-перше, він не займає багато часу; по-друге, стимулює самостійну діяльність студентів; по-третє, примушує студентів бути уважнішими на лекціях, якісніше вести конспект, що у підсумку сприяє поглибленому вивченню предмета «Економіка підприємства».

Вищезазначені методи контролю якості знань сприяють реалізації права студентів на отримання максимальної кількості балів за поточну успішність. Проте кількість годин, відведена на вивчення дисципліни, обмежена, тому студентам надано можливість заробити бали ще й за самостійну роботу.

Без сумніву, специфіка економічної професії потребує систематичної самостійної роботи, безперервного самовдосконалення. Причому, особливого значення набуває період самостійної роботи під час навчання, коли майбутній фахівець-економіст може обрати правильний напрям своєї самопідготовки за допомогою викладача. Останній має не лише передавати студентам інформацію у готовому вигляді, але й здійснювати цілеспрямоване управління їх самостійною діяльністю. Необхідно, щоб викладачі забезпечували пізнавальну активність студентів, проблемність, професійну спрямованість, а також індивідуалізацію їх навчання.

Таким чином, для ефективної організації самостійної роботи студента була розроблена карта самостійної роботи, яка чітко окреслює напрями, за якими може працювати студент та критерії оцінювання за виконану роботу.

До цієї карти увійшли такі види робіт: підготовка до семінарських занять, розробка термінологічних карт теми, активна участь у практичних заняттях, підготовка та презентація рефератів, аналітичний огляд наукових публікацій, виконання творчих та розрахункових завдань (табл. 1).

Таблиця 1

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
ПРИ ПОТОЧНОМУ КОНТРОЛІ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ**

№	Види контролю	Умови оцінювання	Параметри оцінки	Кількість балів за ECTS
I. Обов'язкові (діапазон оцінки 0—35 балів)				
За систематичність і активність роботи в аудиторії (діапазон оцінки 0—15 балів)				
1	2	3	4	5
1.1	Міні-контроль, експрес-опитування, тестування, розв'язання типових практичних завдань	Не менше 70 % тем дисципліни	Загальна середня оцінка (О _с): О _с ∈ [4,0;5,0] О _с ∈ [3,0;3,99] О _с < 3,0	10 5 0

Закінчення табл.

№	Види контролю	Умови оцінювання	Параметри оцінки	Кількість балів за ECTS
1	2	3	4	5
1.2.	Виконання домашніх розрахункових завдань	По одному контролю завдань не менше як з трьох тем	Відповідність встановленим вимогам: Відповідає вимогам Не відповідає вимогам	5 0
II. Вибіркові (діапазон оцінки 0—5 балів)				
2. Виконання завдань для самостійного опрацювання (одна з альтернатив)				
2.1.	Аналітичний (критичний) огляд наукових публікацій (журналів, збірників статей)	За однієї з тем дисципліни	Відповідність встановленим вимогам: Відповідає вимогам Не відповідає вимогам	5 0
2.2.	Розробка ситуацій, кейсів за заданою темою дисципліни	Одне завдання за заданою тематикою	Відповідність встановленим вимогам: Відповідає вимогам Не відповідає вимогам	5 0
2.3.	Написання та захист реферату за заданою тематикою	Один реферат за семестр	Відповідність встановленим вимогам: Відповідає вимогам Не відповідає вимогам	5 0

Проведемо аналіз цих видів робіт.

Провідною частиною самостійної роботи студента з дисципліни «Економіка підприємства» є виконання завдань на семінарських та практичних заняттях, а саме: підготовка до семінарських занять (відповіді, виступи, експрес-контроль знань, розрахункові задачі). Готуючись до виступу на семінарському занятті студент самостійно опановує тему, а також поглиблює та доповнює знання, отримані на лекції.

Розрахункові задачі, а саме їх вирішення, допомагають студентові застосувати свої теоретичні знання, здобуті на лекціях та семінарських заняттях, на практиці. За повні, розгорнуті відповіді на семінарських заняттях з економіки підприємства, за актуальні виступи, розв'язування задач студент може отримати максимум 10 балів.

Готуючи реферат з обраної теми, яка погоджена з викладачем, студент шукає інформацію, яка не входить до навчальної програми, опрацьовує її самостійно, робить певні висновки, працює з економічною літературою та періодикою. Це дозволяє розширити коло знань з економіки підприємства. Презентуючи реферат, студент коротко розповідає його зміст та відповідає на поставлені викладачем запитання, щоб було зрозуміло, що студент опанував обрану тему та орієнтується в ній. За підготовку та презентацію реферату, володіння темою — можна отримати до 5 балів.

Аналітичний огляд наукових публікацій з дисципліни «Економіка підприємства» — результат роботи студента з науковою літературою. Найважливіше в такій роботі — критичний аналіз та порівняння літературних джерел, які безпосередньо стосуються теми роботи. Огляд літератури має виявити обізнаність студента зі спеціальною літературою, його вміння систематизувати та оцінювати результати експериментальної роботи інших авторів.

Огляд джерел з дисципліни «економіка підприємства» включає в себе обов'язкове використання економічних термінів, категорій та понять, пов'язаних з предметом, розгорнутий аналіз викладеної автором думки як майбутнього спеціаліста з економіки, а також використання набутих студентом знань під час вивчення предмету «економіка підприємства». Рекомендується у кінці огляду зробити загальний підсумок наведених наукових даних і наголосити на актуальності питань, які потребують вирішення і є предметом роботи. Цей вид роботи здається викладачеві у формі захисту, тому повинні оцінюватися також уміння студента висловити свою думку та використовувати економічні поняття.

Виконання індивідуального завдання з дисципліни «Економіка підприємства» є невід'ємною складовою самостійної роботи студента. Індивідуальні завдання сприяють поглибленішому вивченню студентом теоретичного матеріалу, закріпленню і узагальненню отриманих знань, формуванню вмінь використання знань для комплексного вирішення відповідних професійних завдань. Види, термін виконання і захисту індивідуальних завдань з навчальної дисципліни визначається робочою програмою та розкладом занять. Індивідуальні завдання виконуються студентами самостійно із забезпеченням необхідних консультацій з боку викладача. Наявність позитивних оцінок, отриманих студентом за виконання індивідуальних завдань, є необхідною умовою допущення до семестрового контролю з даної дисципліни.

Індивідуальне розрахункове завдання з дисципліни «економіка підприємства» включає в себе розв'язання задач з усього кур-

су, а також захист отриманих результатів шляхом усного опитування, що включає в себе знання формул та пояснення методології розв'язання.

Аналіз конкретних навчальних ситуацій (case study) — метод навчання, призначений для вдосконалення навиків і здобуття досвіду в наступних областях: виявлення, відбір і вирішення проблем; робота з інформацією — осмислення значення деталей, описаних у ситуації; аналіз і синтез інформації і аргументів; робота з припущеннями і висновками; оцінка альтернатив; ухвалення рішень; слухання і розуміння інших людей — навиків групової роботи.

Кейс-стаді у контексті дисципліни «Економіка підприємства» — це розгляд ситуації, що склалася на конкретному підприємстві, практичне вирішення поставленої задачі, отримання студентами досвіду.

За допомогою цього методу студенти мають можливість проявити і удосконалити аналітичні і оцінні навиків, навчитися працювати в команді, знаходити найбільш раціональне вирішення поставленої проблеми. Будучи інтерактивним методом вчення, метод case-study завойовує позитивну оцінку з боку студентів, забезпечуючи освоєння теоретичних положень і опанування практичного використання матеріалу; він впливає на професіоналізацію студентів, сприяє їх дорослішанню, формує інтерес і позитивну мотивацію по відношенню до навчання.

Забезпечити інтенсифікацію системи поточного оцінювання студентів можна шляхом проведення фронтального контролю на кожному семінарському занятті.

При фронтальній формі організації контролю на запитання викладача студенти дають короткі відповіді, зазвичай з місця. Таким чином, у цьому опитуванні задіяно багато студентів групи. Ця форма контролю дозволяє вдало поєднати перевірку і закріплення пройденого матеріалу. При вмілому застосуванні фронтального опитування за порівняно невеликий час удасться здійснити перевірку знань у значної частини студентів групи.

Робота в групах — це така організація роботи, яка сприяє залученню всіх студентів, але з урахуванням рівня їх розвитку та можливостей сприйняття матеріалу. Особливе значення набуває при цьому диференційний підхід до визначення завдань.

Обговорення в групі — це метод, який дозволяє заохочувати студентів до діалогу, залучати до обговорення проблем без будь-яких обмежень, ставити проблеми, які викликають загальний інтерес, шукати згоди в суперечливих ситуаціях, обмінюватися думками, порівнювати протилежні позиції. Згода може бути досяг-

нута, коли група укладає спільну та добровільну угоду через процес слухання, обговорення, діалогу.

Внаслідок групової роботи студенти набувають таких навичок:

- навчаються брати на себе відповідальність за спільну та індивідуальну підготовку;

- співпрацювати, обмінюватися інформацією;

- виконувати різні ролі.

Завдання викладача при груповій роботі:

- правильно сформулювати завдання та забезпечити взаємодію груп;

- підготувати цікавий заохочувальний матеріал;

- бути партнером, вносити корективи, направляти роботу груп.

Впровадження комп'ютеризованих систем навчання забезпечує адаптацію процесу вивчення економіки підприємства до індивідуальних характеристик студентів, спрощує процес подання навчальної інформації, сприяє розробці і впровадженню нових методів контролю знань. Сьогодні сучасні інформаційні та комунікаційні технології використовуються у діяльності майже кожного підприємства й організації. Загальна тенденція впровадження інформаційних технологій охопила і заклади освіти, адже нові інформаційні технології дозволяють перейти до нової якості освіти.

Одним з дієвих способів перевірки знань є тестовий контроль. Системи комп'ютерного тестування є засобом тестового контролю знань з предмета «економіка підприємства» і має кілька переваг:

- спрощення підготовки тестових завдань (завдання можуть створюватися викладачами, які в мінімальному обсязі обізнані з комп'ютером);

- наявність зручної системи управління базами тестових завдань (видалення, додавання завдань, об'єднання баз завдань);

- наявність систем збору й обробки статистичної інформації результатів тестування;

- легкість організації оперативного контролю знань у навчальному процесі;

- вбудовані мультимедійні можливості;

- незначні системні вимоги до апаратного та програмного забезпечення.

Завдяки комп'ютерному тестуванню реалізуються основні принципи контролю навчання, а саме: принцип індивідуального характеру перевірки й оцінки знань, принцип однаковості вимог викладачів до студентів, принцип системності перевірки й оцінки знань, принцип об'єктивності.

Психологічною умовою успішності професійної підготовки студентів виступає формування у них стійкої навчальної мотивації, інтересу до вивчення економіки підприємства. Під мотивацією навчальної діяльності розуміють ієрархічно організовану систему мотивів, які спонукають студентів оволодівати знаннями та способами пізнання, основами економіки підприємства, свідомо ставитись до навчання, проявляти пізнавальну активність.

Враховуючи особливості майбутньої професійної діяльності фахівців у галузі економіки підприємства ефективним засобом формування мотивації навчальної діяльності студентів визначено кооперативну пізнавальну взаємодію, яка здійснюється у невеликих за складом групах.

З'ясовано, що групова навчальна взаємодія має значні потенційні можливості щодо розвитку навчальної мотивації студентів, які визначаються: реалізацією природного прагнення суб'єктів навчання до спілкування та співробітництва (комунікативний мотив), стимулюванням взаємної пізнавальної активності в ситуації діалогічної взаємодії партнерів по спільному розв'язанню навчально-пізнавальних завдань (пізнавальний мотив), формуванням стосунків відповідальної залежності між студентами (мотив обов'язку); моделюванням типових комунікативних ситуацій майбутньої професійної діяльності студентів (професійний мотив); створенням можливостей для індивідуалізації та самостійного вибору студентами рівня складності навчальних завдань (мотив досягнення); опосередкованим характером педагогічного керівництва групою діяльністю та забезпеченням суб'єктної позиції студентів у навчальному процесі (мотив самодетермінації).

Виділяють такі педагогічні умови формування мотивації навчальної діяльності студентів у процесі групової взаємодії: 1) забезпечення позитивної взаємозалежності між студентами шляхом їх об'єднання в групи з чотирьох-шести осіб для виконання спільних завдань; 2) забезпечення індивідуальної відповідальності студентів за результати навчально-пізнавальної діяльності групи; 3) застосування інтеграційних структур навчальної взаємодії, які стимулюють формування стосунків відповідальної залежності між студентами і зміцнюють їх кооперацію; 4) формування у студентів умінь і навичок міжособистісного спілкування та навчальної взаємодії в малих групах; 5) систематичне здійснення рефлексії процесу та результатів групової діяльності.

На сьогоднішній день існує багато різноманітних форм та методів інноваційного навчання, спрямованих на якісне засвоєння знань студентами, розвиток їх розумової діяльності, виявлення

умінь та навичок критичного осмислення проблем, набуття досвіду самостійного опрацювання навчального матеріалу, пошукової роботи, набуття якостей, які стануть у нагоді в подальшому розвитку самоосвіти і самореалізації. Однією із таких форм є семінарські заняття, які забезпечують розвиток творчого професійного мислення, пізнавальної мотивації і професійного використання знань — вільне володіння мовою педагогічної науки, оперування термінами, поняттями, визначеннями.

Одним із пріоритетів інноваційного навчання є групова та індивідуальна форма навчання. Акцент зміщений на творчу імпровізацію педагога, на його взаємодію зі студентами. Довіра, повага, спілкування, стимуляція почуття гідності, здатності відповідати за себе є головним фактором групової та індивідуальної форм роботи. Студент розвиває свою індивідуальність у спільному вирішенні творчих завдань, коли залучається його життєвий досвід і отримані знання.

Іншим пріоритетом є диференціація навчання, коли урізноманітнюються форми і методи навчальної діяльності, коли опорою стає вміння студентів самостійно здобувати знання. Самооцінка студентів перетворюється на головний фактор оцінювання особистих досягнень. Навчання, таким чином, перетворюється на спілкування між людьми в отриманні нової інформації. Викладач має стати посередником між студентом і навчальним матеріалом, а не єдиним джерелом знань. Виходячи з цієї нової ролі, викладач повинен:

- використовувати різноманітні методи подачі нового матеріалу;
- ставити завдання, які дозволяють студентам засвоїти навчальний матеріал відповідно до рівня їх підготовки та можливостей пізнавальної діяльності;
- надати можливість студентам демонструвати свої досягнення в отриманні знань.

Серед педагогічних засобів активізації навчального процесу у ВНЗ особливе місце належить навчальній дидактичній грі, яка являє собою цілеспрямовану організацію навчально-професійної діяльності майбутнього спеціаліста.

Концептуальними основами ігрових технологій є психологічні механізми ігрової діяльності, що спираються на фундаментальні потреби особистості у самовираженні, самоутвердженні, самовизначенні, саморегуляції, самореалізації.

Таким чином, курс «Економіка підприємства» включає багатоваріантність форм і методів інноваційного навчання, спрямованих на якісне засвоєння знань студентами, розвиток їх розумової діяльності, виявлення умінь та навичок критичного осмис-

лення проблем, набуття досвіду самостійного опрацювання навчального матеріалу, пошукової роботи, набуття якостей, які стануть у нагоді в подальшому житті.

Отже, першочергова увага в процесі навчання зосереджена на проблемах розробки ключових підходів до створення сучасного діагностично-контролюючого інструментарію щодо оцінювання якості знань студентів, який ґрунтується на принципах відкритості, прозорості та об'єктивності оцінювання якості навчальної роботи студентів в умовах орієнтації на особистісну сутність людини та забезпечення можливостей її саморозкриття та самовизначення.

Малий І. Й., д-р екон. наук, професор
кафедри макроекономіки та державного управління

МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Нова система організації та методики оцінювання знань студентів, що активно за ініціативою ректорату запроваджується в нашому університеті, є подальшим **кроком щодо реалізації Програми інноваційного розвитку** в частині підвищення якості навчальної роботи студентів. Запровадження інновацій у будь-якій діяльності завжди супроводжується виникненням **дискусійних питань та неузгодженостей**, подолання яких й відображає неперервний процес **саморозвитку та вдосконалення**. Аналогічну ситуацію ми об'єктивно спостерігаємо в навчальному процесі.

Запровадження таких принципів як гласність, відкритість та прозорість у системі організації виміру рівня знань студентів підвищує рівень **об'єктивності та довіри студента до викладача**, створюючи передумови формування партнерських взаємовідносин. До цього можна додати й реалізацію такої важливої **інститути як справедливості**, який завжди виступає вихідною методологічною засадою функціонування економіки, держави, суспільства, в тому числі й організації навчального процесу. Гласність та справедливості повинні стати пріоритетними принципами в системі мотивації поведінки викладача та студента.

Регламентована по датам (три рази на семестр) публічна фіксація результатів оцінювання знань студентів надає навчальному